

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА»**

СУЩЕНКО ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 336:339.56.055 (477:061.1)

**ФІНАНСОВІ ПРІОРИТЕТИ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ
ВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄС**

Спеціальність 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ–2009

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі фінансів ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Міністерства освіти і науки України, м. Київ.

Науковий керівник:

заслужений діяч науки і техніки України,
доктор економічних наук, професор
Федосов Віктор Михайлович,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
завідувач кафедри фінансів

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
Андрущенко Володимир Леонідович,
Національний університет державної податкової
служби України,
професор по кафедрі податків і оподаткування

кандидат економічних наук
Фурсова Олена Вікторівна,
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
старший викладач кафедри міжнародного
менеджменту

Захист відбудеться «_13_» лютого 2009 р. о 14⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.006.04 у ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» за адресою: 03680, м. Київ, пр. Перемоги, 54/1, ауд. 203.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана»: 03113, м. Київ, вул. Дегтярівська 49 г, ауд. 601.

Автореферат розіслано «_12_» січня 2009 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук,
професор

А. М. Поддєрьогін

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах глобалізації та інтернаціоналізації світогосподарських зв'язків посилюється роль зовнішньої торгівлі у фінансово-економічному розвитку країни. Існує прямий та опосередкований взаємозв'язок зовнішньої торгівлі з процесами макрофінансової стабілізації і економічного зростання. Прямий зв'язок проявляється через збільшення обсягів ВВП країни, фінансових ресурсів суб'єктів зовнішньоторговельних відносин та податкових надходжень державного бюджету. Опосередкований – через інвестиції в довгострокові активи, які дозволяють перейти на якісно новий рівень макроекономічного розвитку та збільшити доходи всіх суб'єктів розподільчих відносин. В свою чергу, держава, використовуючи наявні фінансові ресурси, може впливати на розвиток зовнішньої торгівлі, підсилюючи при цьому позитивний вплив останньої на макроекономічну стабілізацію та економічне зростання.

Пізнавши глибинну природу цих зв'язків, можна здійснювати більш ефективну державну політику в сфері зовнішньої торгівлі і фінансів. Для цього необхідно з позиції економічних інтересів держави визначити фінансові пріоритети зовнішньоторговельних відносин України. Виявлення та використання таких пріоритетів є особливо актуальним і важливим з огляду на приєднання України до Світової організації торгівлі (СОТ) і можливе створення зони вільної торгівлі між Україною та її найбільшим торговельним партнером – Європейським Союзом (ЄС).

Світова економічна думка володіє значними теоретичними і практичними напрацюваннями відомих вчених-економістів, які визначили передумови для використання новітніх технологій управління державними фінансами: Дж. М. Кейнс, Дж. Б'юкенен, Д. Стігліц, П. Самуельсон, Е. Фелпс та інші. Серед вітчизняних вчених необхідно назвати праці професорів В. Андрущенка, С. Львовчика, Ц. Огня, В. Опаріна, В. Суторміної, В. Федосова, С. Юрія та інших. Вагомий внесок у дослідження впливу зовнішньої торгівлі на фінансово-економічний розвиток держави зробили зарубіжні вчені, зокрема Я. Н. Бхагваті, Ж. М. Гроссман, Л. Ебрілл, Т. Мен, А. Монкрет'єн, А. Серра, Г. Скаруффі, У. Стаффорд, В. Танці, Е. Фелтенштайн, Е. Хелпман, Т.Хітіріс, Д. Б. Шовен та інші. Серед вітчизняних та російських науковців необхідно відзначити дослідження фінансових аспектів зовнішньоторговельних відносин І. Бураковського, О. Петруніна, О. Рогача, А.Філіпенка, О. Фурсової, Т. Циганкової, О. Шниркова та інших.

Проте, залишається недостатньо дослідженим питання впливу зовнішньоторговельних відносин між Україною та ЄС на фінансово-економічний розвиток України в умовах світової фінансової кризи та необхідність розробки макроекономічної політики держави, яка б враховувала зв'язок між торговельною, фіскальною, монетарною та кредитною її складовими. Таким чином, актуальність зазначених проблем, недостатній рівень їх вивчення вітчизняною фінансовою наукою, зумовили вибір теми дисертаційного дослідження, його завдання, логіку та структуру.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану наукових досліджень кафедри фінансів ДВНЗ

«Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» у межах тем: «Реструктуризація фінансової системи в умовах перехідної економіки» (номер державної реєстрації 0101U003065) та «Фінансова інфраструктура ринкової економіки» (номер державної реєстрації 0107U001336). Особистий внесок автора полягає у розкритті взаємозв'язку між зовнішньою торгівлею та об'єктивними економічними категоріями: «гроші», «фінанси» і «кредит»; визначенні фінансових пріоритетів зовнішньоторговельних відносин між Україною та ЄС; обґрунтуванні взаємозалежності між фіскальною, монетарною, кредитною та торговельною політикою як складовими макроекономічної політики України; дослідженні шляхів впливу лібералізації зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС на фінансово-економічний розвиток України.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є розкриття сутності, специфічних особливостей фінансових пріоритетів зовнішньоторговельних відносин між Україною та ЄС.

Виходячи з мети дослідження, у роботі поставлено такі конкретні завдання:

- проаналізувати взаємозв'язок між зовнішньою торгівлею та економічними категоріями: «гроші», «фінанси» і «кредит»;
- дослідити прямі та опосередковані шляхи впливу зовнішньої торгівлі на макрофінансову стабілізацію і економічне зростання;
- визначити і розкрити фінансові пріоритети зовнішньоторговельних відносин України з країнами ЄС;
- розкрити взаємозв'язки між фіскальною, монетарною, кредитною та зовнішньоторговельною політикою як складовими макроекономічної політики України;
- оцінити ефективність використання державою прямих та непрямих субсидій з метою впливу на зовнішньоторговельні відносини між Україною та ЄС;
- оцінити можливі фінансово-економічні наслідки створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

Об'єктом дослідження є зовнішньоторговельні відносини між Україною та ЄС.

Предмет дослідження – фінансові пріоритети зовнішньоторговельних відносин між Україною та ЄС.

Методи дослідження. Дисертаційне дослідження базується на використанні принципу єдності теорії та практики, прогнозуванні розвитку фінансово-економічних процесів на основі методів наукової абстракції. Методологічною основою дослідження є системний підхід до аналізу взаємозв'язку економічних явищ та процесів, творче осмислення праць українських та зарубіжних учених з питань фінансової та торговельної політики держави. Конкретні наукові теоретичні та прикладні розробки здобувачем одержано з використанням таких методів: діалектики, аналізу і синтезу – для розкриття взаємозв'язків та взаємозалежностей між торговельною, фіскальною, монетарною та кредитною політикою держави; класифікації та типології – для ідентифікації факторів фінансово-економічного розвитку України; системного підходу – для розробки циклу тактичних та стратегічних заходів державної фінансової та торговельної політики; факторний та

кореляційний аналіз, економіко-математичне моделювання, зокрема статистичне моделювання, порівняльний аналіз – для вивчення факторів впливу на фінансово-економічний розвиток України.

Статистичну та інформаційну базу дослідження становлять дані Державного комітету статистики України, Національного банку України, Державної митної служби України, Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України та Рахункової палати України; широко використано статистичні матеріали Європейського Союзу, Швейцарії, ОЕСР, праці зарубіжних і вітчизняних учених, законодавчі й нормативні акти, рекомендації міжнародних установ та організацій (МВФ, Світового банку, Європейського центрального банку), Інституту Східної Європи (Німеччина), Німецької консультативної групи при Кабінеті міністрів України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступних особисто сформульованих автором положеннях, що виносяться на захист:

вперше:

- визначено фінансові пріоритети зовнішньоторговельних відносин України з ЄС;
- оцінено джерела та запропоновано заходи щодо компенсації втрат податкових надходжень державного бюджету України у зв'язку з поглибленням економічної інтеграції між Україною та ЄС;
- оцінено можливі фінансово-економічні наслідки від створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС;

удосконалено:

- концепцію статичних та динамічних ефектів у взаємозв'язку із процесами економічної та торговельної інтеграції;
- обґрунтовано прямий та опосередкований (через збільшення інвестицій в довгострокові активи) вплив зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС на зростання ВВП країни;
- методичні підходи до справляння податку на додану вартість в частині підвищення ефективності контролю за його сплатою та запровадження пені за несвоєчасне відшкодування державою даного виду податку;

одержали подальший розвиток:

- дослідження взаємозв'язку між зовнішньою торгівлею, як особливою сферою економічних відносин, та об'єктивними економічними категоріями: «гроші», «фінанси» і «кредит»;
- запропоновано моделі для визначення взаємозв'язку між зовнішньою торгівлею та макроекономічними і макрофінансовими показниками розвитку країни;
- поглиблено комплексний підхід до розробки фінансової та зовнішньоторговельної політики держави.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що положення та висновки дослідження можуть бути використані у діяльності органів виконавчої влади при розробці напрямів зовнішньоекономічної стратегії України, зокрема для прискорення процесу інтеграції України до Європейського економічного простору.

Міністерством економіки України взято до уваги пропозиції щодо необхідності створення зони вільної торгівлі між Україною та країнами ЄС (довідка № 128–

21/150 від 22.04.2008 р.). Практичні рекомендації стосовно проведення зваженої кредитної політики були використані ВАТ «Державний експортно-імпорتنний банк України» (довідка № 001-11/1301 від 11.03.2008 р.). Міністерством закордонних справ України враховано і взято до практичного застосування пропозиції стосовно необхідності поглиблення економічної інтеграції між Україною та ЄС (довідка № 51/36-091-1754 від 11.06.2008 р.). Результати дисертації були використані у навчальному процесі ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» при викладанні дисципліни «Фінанси» (довідка від 09.09.2008 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею. Всі наукові результати, викладені у дисертаційному дослідженні та наведені в опублікованих працях, отримані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження обговорювались на наукових семінарах кафедри фінансів ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» та були оприлюднені на таких науково-практичних конференціях: міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації», що пройшла 23–24 лютого 2006 р. у Тернопільському державному економічному університеті (м. Тернопіль); міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації», що пройшла 22–23 лютого 2007 р. у Тернопільському державному економічному університеті (м. Тернопіль); міжнародній конференції студентів і молодих учених «Економіка і маркетинг в XXI сторіччі», що відбулась 18–20 травня 2007 року у Донецькому національному технічному університеті (м. Донецьк); міжнародній науково-практичній конференції «Бюджетно-податкові чинники активізації розвитку фінансових ринків та фінансового посередництва», що відбулась 27–28 березня 2008 року у Національному університеті державної податкової служби України (м. Ірпінь).

Публікації. За темою дисертаційного дослідження опубліковано 11 наукових праць загальним обсягом 3,27 друк. арк., у тому числі 7 – у наукових фахових виданнях загальним обсягом 2,69 друк. арк.

Структура і обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів (дев'ять підрозділів) і висновків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 205 сторінок друкованого тексту. Робота містить 29 таблиць на 19 сторінках, 32 рисунки на 14 сторінках та 14 додатків на 16 сторінках. Список використаних джерел налічує 237 позиції, які займають 20 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, сформульовано мету і визначено завдання дослідження, його об'єкт і предмет, наукову новизну, практичне значення та апробацію одержаних результатів.

У **розділі 1 «Теоретичні основи дослідження фінансової складової зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС»** досліджено теоретичні аспекти

взаємозв'язку між зовнішньою торгівлею та фінансово-економічним розвитком країни.

У дисертації на основі власних розрахунків і аналізу західної літератури показано, що зовнішня торгівля через «статичні» та «динамічні» ефекти впливає на темпи зростання ВВП країни як основного джерела формування доходів суб'єктів фінансових відносин¹. Доведено, що існування торговельних обмежень значно підвищує вартість факторів виробництва та погіршує ефективність їх використання. Автор аргументує, що «статичні» ефекти проявляються у короткостроковому періоді через одночасне збільшення обсягів експорту. У довгостроковому періоді в силу збільшення інвестицій у довгострокові активи спостерігається дія «динамічних» ефектів, які дозволяють збільшити обсяги і темпи зростання ВВП. Це дає змогу отримати темпи економічного зростання більші за ті, що мають місце в короткостроковому періоді. За останні дванадцять років коефіцієнт кореляції між обсягами зовнішньої торгівлі України та ЄС і інвестиціями в довгострокові активи становив майже 0,97. У свою чергу, коефіцієнт кореляції між інвестиціями в основний капітал та обсягами ВВП України складав 0,99. Це свідчить про високу щільність зв'язку між цими показниками і доводить опосередкований вплив зовнішньої торгівлі на збільшення обсягів ВВП України через інвестиції в довгострокові активи.

Дисертантом доведено, що позитивний вплив на зростання ВВП країни має не тільки експорт, а й імпорт, якщо він складається із товарів, які дозволяють переозброїти вітчизняне виробництво, зменшити його енергоємність та підвищити якість виробленої продукції. Дисертант підкреслює, що зовнішня торгівля сприяє вільному руху результатів наукових досліджень між торговельними країнами-партнерами і дозволяє економити ресурси за рахунок виключення можливості дублювання дослідницької діяльності². Саме товари, які дозволяють користуватися результатами науково-дослідної діяльності країн ЄС, займають важливе місце у товарній структурі імпорту європейських товарів до України.

Проведені автором розрахунки підтверджують теоретичну тезу про вплив зовнішньої торгівлі на формування доходів суб'єктів фінансових відносин. Розрахований коефіцієнт кореляції показав, що протягом 1996–2007 рр. щільність зв'язку між обсягами доходів населення, прибутком підприємств та обсягами зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС була високою – 0,97 та 0,96, відповідно. Дисертантом доведено, що зовнішня торгівля прямо та опосередковано впливає на податкові надходження державного бюджету України. Прямий вплив проявляється через групу податків на зовнішню торгівлю та податок на додану вартість від імпортованих на територію України товарів. Опосередкований – пов'язаний із впливом зовнішньої торгівлі на зростання ВВП країни та розширення таким чином фінансової бази держави загалом і бази оподаткування, зокрема. Підтвердження

¹ Hitiris Theo. European Union Economics / Theo Hitiris // Essex, England. – Personal Education Limited, 2003. – P. 63.

² Grossman G. M. and Helpman E. Innovation and Growth in the Global Economy / Gene M. Grossman and Elhaman Helpman // The MIT Press. – 1992. – Vol. XIV. – P. 5.

зроблених нами висновків можна знайти в дослідженнях іноземних дослідників³. Так, розрахований коефіцієнт кореляції (показує щільність зв'язку) між зовнішньою торгівлею України та ЄС і обсягами податкових надходжень у 1996–2007 роках становив 0,96, що свідчить про високу щільність зв'язку. Така ситуація вимагає оцінки можливого впливу збільшення обсягів зовнішньої торгівлі на обсяги податкових надходжень державного бюджету України, особливо в умовах світової фінансової кризи.

В дисертації акцентовано увагу на досить значних обсягах прямих та непрямих субсидій, які надаються державою деяким вітчизняним виробникам та експортерам. Це впливає як на конкурентні позиції національних виробників на міжнародному ринку товарів та послуг, так і на показники державного бюджету України. Таким чином існує необхідність аналізу використання вітчизняними виробниками та експортерами державної фінансової допомоги.

Визначено сутнісні зв'язки між зовнішньою торгівлею як важливою складовою економіки, що відображає певну сферу економічних відносин, та економічними категоріями «гроші», «фінанси» і «кредит». Так, гроші є універсальним товаром особливого роду, що виступає мірилом вартості і виконує роль загального еквівалента. Вони виступають зовнішньою формою прояву торговельних відносин між країнами. При цьому саме гроші дають можливість прослідкувати рух вартості між виробником та споживачем, які знаходяться в різних країнах. У випадку, якщо фактична вартість грошей відхиляється від реальної – має місце викривлення у пропорціях розподілу, перерозподілу та обміну створеної вартості між суб'єктами зовнішньоторговельних відносин. В свою чергу, саме категорія «фінанси» відображає процеси перерозподілу вартості та формування, переважно, вторинних доходів суб'єктів фінансових відносин і експортно-імпортних операцій. У свою чергу, доходи є основним джерелом розширення виробничої, фінансової та торговельної діяльності. У випадку, коли необхідних для збільшення обсягів торговельних операцій коштів не вистачає – використовуються грошові ресурси залучені. Грошові відносини, пов'язані із особливою формою руху позичкового капіталу, знаходять свій вираз у категорії «кредит» і відображають залучення позичкового капіталу на поворотній, платній та строковій основі. Виявлення і пізнання глибинних, внутрішніх взаємозв'язків між зовнішньою торгівлею та економічними категоріями дало можливість визначити основні фінансові пріоритети зовнішньоторговельних відносин між Україною та ЄС (фіскальний, монетарний та кредитний), розкрити їх особливості та суть.

В роботі доведено, що конкретною формою прояву цих пріоритетів повинна стати ефективна зовнішньоторговельна політика України, яка взаємопов'язана (прямими та зворотніми зв'язками) з фіскальною, монетарною і кредитною політикою. Саме при її розробці необхідно враховувати фіскальний, монетарний і кредитний пріоритети, оскільки розвиток зовнішньої торгівлі має значний вплив на фінансово-економічний розвиток України, особливо, маючи на увазі високий

³ Feltenstein A. Tax Policy and Trade Liberalization : An Application to Mexico / Andrew Feltenstein // IMF – December 1992. – Working Paper 92/108. – III. – P. 20.

показник «відкритості економіки» (майже 90 % у 2007 році). Зовнішньоторговельна політика держави разом із фінансовою, монетарною та кредитною політикою є частиною державної макроекономічної політики. Це вимагає розробки цілей зовнішньоторговельної політики, які б узгоджувались із пріоритетами макроекономічної політики держави загалом та її окремих складових, зокрема (фінансової, монетарної та кредитної). На цьому наголошують і західні економісти⁴.

Дисертант особливо підкреслює, що в умовах світової фінансової кризи посилюється вплив зовнішньої торгівлі на економіку та фінанси країни. За умови значної залежності України від зовнішньої торгівлі та падіння попиту на зовнішніх ринках на експортну продукцію відбувається уповільнення темпів економічного зростання та зменшення доходів суб'єктів фінансових відносин. В цьому контексті при вирішенні проблеми від'ємного сальдо платіжного балансу за рахунок підняття рівня імпортного тарифу необхідно врахувати можливе падіння обсягів податкових надходжень державного бюджету країни та загального добробуту населення.

Розділ 2 «Сутність та специфічні особливості фінансових пріоритетів європейської зовнішньоторговельної політики України» присвячений розкриттю сутнісних характеристик та специфіки фінансових пріоритетів зовнішньоторговельних відносин між Україною та ЄС, аналізу взаємозв'язків між зовнішньоторговельною, фінансовою, монетарною і кредитною політикою України.

Доведено, що виділення податкової складової фінансового пріоритету зовнішньоторговельних відносин між Україною та ЄС обумовлено високою щільністю зв'язку між обсягами імпорту з країн ЄС та податковими надходженнями державного бюджету України – коефіцієнт кореляції у 1996–2007 роки складав 0,96. В той же час, суттєвий зв'язок спостерігається і з окремими групами податкових надходжень. Так, коефіцієнт кореляції обсягів зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС і групи податків на доходи, податків на прибуток та податків на збільшення ринкової вартості складав майже 0,97, що відображає вагомий вплив зовнішньої торгівлі на формування доходів суб'єктів фінансових відносин. Якщо надходження за групою податків на міжнародну торгівлю та зовнішні операції безпосередньо пов'язані із обсягами експортно-імпортних операцій, то зв'язок групи внутрішніх податків на товари та послуги із зовнішньою торгівлею обумовлюється значною часткою надходжень податку на додану вартість (ПДВ) із ввезених на територію України товарів у загальній сумі надходжень цього виду податку.

Встановлено, що однією з важливих та необхідних передумов підвищення обсягів податкових надходжень державного бюджету є збільшення обсягів зовнішньої торгівлі та покращення процедури адміністрування ПДВ в країнах, що розвиваються. На це вказують і відомі західні дослідники⁵. На наш погляд, це пов'язано із недостатньою фінансовою ефективністю даного податку, існуванням проблем із відшкодуванням ПДВ та наявністю значних обсягів податкових пільг.

⁴ Tanzi V. Fiscal Policy in Open Developing Economies / Edited by Vito Tanzi // Washington D.C. – International Monetary Fund, 1990. – VIII. – P. 9–28.

⁵ Shahe Emran M. Price-neutral reform with an informal economy / M. Shahe Emran, J. E. Stiglitz // New-York. – Columbia University, 2004. – P. 2.

При цьому, як свідчить табл. 1, загальні обсяги надходжень ПДВ та суми податку із ввезених на територію України товарів суттєво впливають на розрахований рівень фактичної ставки даного виду податку. Це вимагає підвищення ефективності справляння податку на додану вартість, зокрема, шляхом зменшення кількості товарів, що ввозяться на територію України без митного оформлення та обмеження кола податкових пільг. Безумовно, необхідним є також підвищення відповідальності органів державної влади за несвоєчасне відшкодування даного виду податку.

Таблиця 1

Фактична та законодавчо встановлена ставки ПДВ в Україні у 2007 році

	Всього	Ввезені на територію України товари
Законодавчо встановлена ставка ПДВ, %	20	20
Потенційні надходження ПДВ, у млрд грн.	114,2	62,4
Фактичні надходження ПДВ, млрд грн.	65,1	42,2
Фактична ставка ПДВ (фактичні надходження ПДВ/база ПДВ), %	11,3	12,7

Примітка. Джерело: Розраховано автором за даними Держкомстату України.

В дисертації доведено, що другою важливою складовою фіскального пріоритету європейської зовнішньоторговельної політики України повинно стати підвищення ефективності фінансової підтримки національних виробників та експортерів. Так, дослідження свідчить про низьку ефективність використання державної фінансової підтримки вітчизняними виробниками і експортерами. Зокрема, аналіз впровадження програми цільової підтримки вітчизняних виробників металургійної продукції протягом 1999–2001 років засвідчив, що значних змін у технологічній структурі виробництва металургійної продукції не відбулося. Зокрема, до сьогоднішнього дня переважає мартенівський спосіб виробництва та має місце використання обладнання понад встановлені строки його експлуатації, що вимагає значних затрат ресурсів на виробництво кінцевої продукції і не дозволяє підвищити її конкурентоспроможність на світовому ринку. Проведений нами аналіз прямого та непрямого субсидування показав, що обсяги фінансових ресурсів, які виділяються державою і включають видатки на економічну діяльність, надання податкових пільг та пільгових кредитів, а також протекціоністські та інші заходи, у 2003 та 2004 роки сягали розміру державного бюджету України. Все це обумовлює необхідність посилення державного контролю за ефективністю використання наданих державою вітчизняним виробникам та експортерам фінансових ресурсів.

Дисертантом запропоновано і розраховано індекс «підтримки експортерів», який дозволяє оцінити ефективність фінансової підтримки державою вітчизняних експортерів металургійної продукції та їх позиції на європейському ринку. Запропонований індекс розраховано на основі ряду показників: покриття експортом української металургійної продукції імпорту виробів європейської металургійної промисловості до України; енергоємність української металургійної продукції; кількість антидемпінгових заходів, що запроваджено стосовно українських

виробників металургійної продукції з боку ЄС. Кожна складова має однакову вагу у кінцевому показнику. Розрахований таким чином індекс у період з 2000 по 2006 рр. становив 0,7. Це свідчить про істотне погіршення позицій українських виробників металургійної продукції на європейському ринку.

В дослідженні розкрито суть і особливості монетарного пріоритету європейської зовнішньоторговельної політики України, пов'язаного із впливом зовнішньої торгівлі на внутрішню та зовнішню стабільність національної валюти. При цьому вплив зовнішньої торгівлі на внутрішню стабільність національної валюти проявляється через рівень цін на внутрішньому ринку України. По-перше, це пов'язано із значною кількістю імпортованих товарів та послуг на внутрішньому ринку України (42 % від ВВП країни). По-друге, відставання фактичного обмінного курсу вітчизняної валюти (по відношенню до основних світових валют) від відповідного реального курсу призводить до «імпорту інфляції».

Розрахований автором реальний обмінний курс гривні по відношенню до долару США у жовтні 2008 року складав 4,45 грн. за долар США. Отже, фактичний обмінний курс гривні по відношенню до долару США занижено майже на 40 %. Враховуючи значні обсяги імпорту товарів та послуг, це стало одним із важливих факторів різкого підвищення темпів зростання інфляції та загострення проблеми збалансування сальдо платіжного балансу України у 2008 році. Тому завданням монетарної політики України повинна стати стабілізація обмінного курсу національної валюти з метою обмеження «імпорту інфляції» та деструктивного впливу зовнішньої торгівлі на фінансовий стан України.

У дисертації показано, що кредитний пріоритет зовнішньоторговельних відносин пов'язаний із суттєвим впливом, який справляє кредит на розвиток експортно-імпортних операцій (рис. 1).

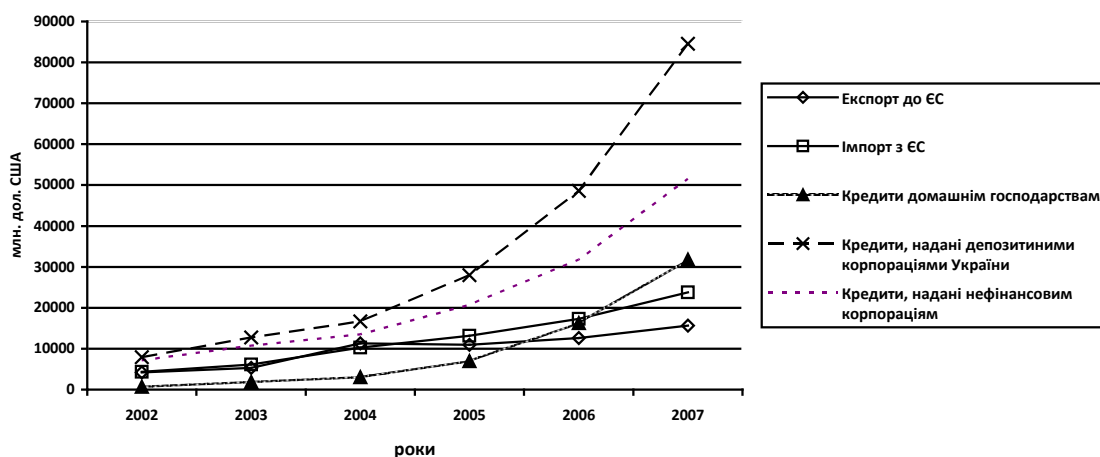

Рис. 1. Кредитна складова зовнішньоторговельних відносин між Україною та ЄС
Джерело: побудовано автором на основі даних Національного банку України

Дисертантом встановлено, що зростання імпорту європейської продукції тісно пов'язано із підвищенням попиту на імпортовані товари з боку домогосподарств та юридичних осіб. Задоволення зростаючого попиту відбувалося на основі розширення обсягів кредитування з боку українських банківських установ загалом і

споживчого кредитування, зокрема (див. рис. 1). Це призвело до прискорення темпів зростання імпорту товарів та послуг в Україну і, як наслідок, до погіршення стану платіжного балансу. Зростання попиту на кредитні ресурси спонукає банківські установи вдаватися до запозичень на міжнародних фінансових ринках, що впливає на розмір валового боргу держави і створює загрозу для фінансової безпеки держави загалом і стабільності її національної валюти, зокрема. Визначено, що суть кредитної домінантності фінансових пріоритетів зовнішньоторговельних відносин між Україною та ЄС полягає у необхідності координації зовнішньоторговельної і кредитної політики України. Це дозволить обмежити негативний вплив імпорту товарів та послуг на макрофінансову стабільність держави і спрямувати потоки грошових ресурсів до реального сектору економіки України.

У розділі 3 «Лібералізація зовнішньої торгівлі як важливий чинник фінансової стабілізації в Україні» аналізуються складові лібералізації зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС, її фінансово-економічні наслідки та вплив на макрофінансову стабілізацію в Україні.

В дисертації аргументовано тезу про вплив лібералізації зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС на ВВП і податкові надходження України. З метою визначення етапів лібералізації зовнішньоторговельних відносин було використано показник, який розраховується як відношення зовнішньоторговельного обороту (ЗТО) між Україною та ЄС до валового внутрішнього продукту (ВВП) України. Так, зростання вищезазначеного показника протягом декількох років свідчить про лібералізацію доступу товарів та послуг до внутрішнього ринку України.

Дослідження показало, що показник лібералізації зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС позитивно корелюється із податковими надходженнями загалом і окремими їх групами, зокрема. Було виділено наступні групи податкових надходжень: податки на доходи, податки на прибуток і податки на збільшення ринкової вартості (група 1); внутрішні податки на товари та послуги (група 2); податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції (група 3). У табл. 2 наведено основні результати проведених розрахунків.

Таблиця 2

Кореляційний зв'язок між податковими надходженнями та лібералізацією зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС

Роки	Зв'язок між лібералізацією зовнішньої торгівлі з ЄС та податковими надходженнями	Зв'язок між лібералізацією зовнішньої торгівлі з ЄС та податками групи 1	Зв'язок між лібералізацією зовнішньої торгівлі з ЄС та податками групи 2	Зв'язок між лібералізацією зовнішньої торгівлі з ЄС та податками групи 3
1998–2000	0,93	0,96	0,99	0,99
2002–2004	0,99	0,97	0,89	0,99
1998–2007	0,681	0,685	0,62	0,75

Примітка. Джерело: Розраховано автором за даними Державного комітету статистики України

Як показують дані табл. 2, в періоди, коли показник лібералізації зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС вказував на полегшення доступу товарів та послуг до внутрішнього ринку України, щільність зв'язку між показником лібералізації зовнішньої торгівлі та податковими надходженнями була найвищою. Це свідчить, що розвиток зовнішньоторговельних відносин між Україною та ЄС шляхом збільшення обсягів експортно-імпортних операцій веде до зростання податкових надходжень.

З метою кількісної оцінки впливу зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС на обсяги ВВП України за 1996-2007 рр. дисертантом було побудовано економіко-математичну модель і за допомогою методу найменших квадратів отримано наступні результати:

$$Y = 6,07808 \cdot X_1 + 2,17583 \cdot X_2 + 1,49772 \cdot X_3 - 0,15391 \cdot X_4 + 63015,04, \\ (2,4665) \quad (0,76243) \quad (0,95720) \quad (0,25072) \quad (18379,3)$$

де Y – фактичні значення ВВП України за моделлю;

X_1 – баланс державного бюджету України;

X_2 – зовнішньоторговельний оборот України з ЄС;

X_3 – видатки державного бюджету України;

X_4 – інвестиції в довгострокові активи;

e – залишки.

З метою оцінки дієздатності моделі нами було доведено можливість використання отриманої моделі для прогнозування ВВП України та визначено вплив обраних факторів на зміну цільового показника. Для цього було розраховано R^2 – коефіцієнт детермінації, рівний 0,99, що вказує на сильну залежність між значенням незалежних змінних (факторів) та рівнем ВВП України. Дисертантом було перевірено також і статистичну значущість факторів при оцінці ВВП України. Результати розрахунків за отриманими показниками даної економетричної моделі показали, що такі фактори як «Зовнішньоторговельний оборот» ($t_4=2,8$) та «Бюджетний дефіцит» ($t_1=2,4$) є важливими змінними для оцінки ВВП України, оскільки в цих випадках $t_{\text{фактичне}} > t_{\text{табличного}}$. Це доводить, що збільшення обсягів зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС має позитивний вплив на ВВП України.

Дисертантом було оцінено можливість використання побудованої моделі для прогнозування ВВП України. Обчислення F – статистики дозволило визначити, чи є отриманий результат (із достатньо високим значенням коефіцієнта детермінації) реальним. В нашому випадку F -фактичне дорівнює 208,2, що є значно більше ніж F -критичне. Таким чином, це свідчить, що регресійне рівняння є придатним для оцінки майбутнього рівня ВВП країни. Отримана відносна похибка прогнозу $M.A.P.E. = 0,99\%$ (що менше за 10%) і коефіцієнт Тейла, який наближається до нуля, свідчать про незначне відхилення ВВП України, розрахованого на основі економіко-математичної моделі, від фактичного. Це доводить придатність отриманої економетричної моделі для прогнозування ВВП України.

Основні параметри нашої моделі були використані також для аналізу обсягів ВВП в деяких країнах ЄС. Результати повністю співпали із тими, що були отримані

нами для України⁶. Також було побудовано економіко-математичну модель для оцінки кількісного взаємозв'язку обсягів зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС і податковими надходженнями. З цією метою було визначено основні чинники, що впливають на процес формування фінансових ресурсів бюджету. Для цього були використані наступні фактори: ВВП України (X_1), доходи громадян (X_2), прибутки підприємств (X_3), імпорт з країн ЄС до України (X_4), показник інфляції (X_5). Розрахунки проведено на основі даних за період 1996–2007 рр.

За допомогою використання методу найменших квадратів, дисертантом було отримано наступні результати:

$$Y = 0,0241X_1 + 0,28646X_2 + 0,3481X_3 - 0,1919X_4 + 247,97X_5 + 3396,548$$

$$(0,22074) \quad (0,16166) \quad (0,23906) \quad (0,66296) \quad (180,2553) \quad (13302,84)$$

Пошукачем здійснено оцінку моделі на предмет можливості її використання для прогнозування обсягів податкових надходжень та наявності взаємозв'язку між факторами моделі і цільовим показником. З цією метою дисертантом було розраховано R^2 – коефіцієнт детермінації, який дорівнює 0,99, що вказує на сильну залежність між незалежними змінними (факторами) та обсягами податкових надходжень.

Визначено фактичне значення F-критерію для оцінки можливості використання отриманої моделі для прогнозування обсягів податкових надходжень. Так, F-фактичне в нашому випадку дорівнює 427,4 що є значно більше ніж F-критичне, яке дорівнює 4,76 за рівня значущості 0,05. Таким чином, регресійне рівняння є придатним для оцінки майбутнього рівня податкових надходжень.

В дисертації показано, що вирівнювання дефіциту платіжного балансу шляхом обмеження доступу на український ринок імпорتنих товарів (яке супроводжується підвищенням ставок ввізного мита на окремі види товарів), може призвести до значних податкових втрат. Так, враховуючи залежність між обсягами імпорту європейських товарів і послуг до України та податковими надходженнями державного бюджету України як 1:2,14, можна стверджувати, що за умови ліквідації існуючого торговельного дефіциту у взаємовідносинах між Україною та ЄС загальні втрати державного бюджету України можуть сягнути майже 10–11 млрд дол.

В роботі проведено аналіз можливих наслідків («статичних ефектів») від створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС для обох країн на прикладі металургійної галузі, продукція якої має найбільшу частку у товарній структурі українського експорту. Так, для України загальний ефект для металургійної галузі може максимально дорівнювати від 409,14 млн дол. США до 2 млрд дол. США (враховуючи ефекти «створення торгівлі» та «відхилення торгівлі»). Для країн Європейського Союзу позитивний ефект буде більш значним, враховуючи обсяги споживання металургійної продукції всіма країнами-учасницями ЄС.

Таким чином, отримані результати дозволили зробити висновок, що лібералізація зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС шляхом створення зони

⁶ External and intra-European Union trade. Statistical Yearbook. Data 1958-2005 // Luxembourg. – Office for Official Publications of the European Communities, 2006. – P. 136, 160, 166, 172, 220, 250, 256, 262.

вільної торгівлі буде позитивно впливати на фінансово-економічний розвиток України за умови виконання певних вимог⁷. Дані вимоги передбачають, по-перше, що товарна структура зовнішньої торгівлі між країнами-партнерами не повинна бути компліментарною, по-друге, що фактична частка країн-партнерів у взаємному зовнішньоторговельному обороті повинна бути якомога більшою і, по-третє, що країни повинні мати якомога меншу залежність від зовнішньої торгівлі. Виконання цих вимог дозволить підвищити конкурентоспроможність української експортної продукції і зменшити залежність фінансової системи від зовнішніх шоків.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі дано теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення актуального наукового завдання, що полягає у визначенні і розкритті фінансових пріоритетів зовнішньоторговельних відносин між Україною і ЄС та розробленні практичних рекомендацій щодо вдосконалення і координації зовнішньоторговельної, фіскальної, монетарної і кредитної політики з метою прискорення макрофінансової стабілізації в Україні. У результаті проведеного дослідження стало можливим сформулювати такі висновки та пропозиції:

1. Виявлені сутнісні, глибинні зв'язки між зовнішньою торгівлею, як сферою економічних відносин, та економічними категоріями: «гроші», «фінанси» і «кредит». Аргументовано, що ці зв'язки проявляються, по-перше, у використанні грошей як товару особливого роду, що виступає мірилом вартості і виконує роль загального еквівалента, який, в свою чергу, є інструментом міжнародних експортно-імпортних операцій. При цьому стабільність грошей безпосередньо впливає на обсяги і структуру експортно-імпортних операцій, пропорції розподілу і перерозподілу вартості, що є предметом зовнішньої торгівлі між країнами. По-друге, існує об'єктивна необхідність розподілу і перерозподілу вартості товарів та послуг, які є предметом міжнародної торгівлі, між суб'єктами фінансових відносин на національному та наднаціональному рівнях. По-третє, розвиток зовнішньої торгівлі випереджаючими темпами передбачає залучення позичкових грошових коштів, які, у свою чергу, відображають специфічну форму руху позичкового капіталу.

2. Виявлені внутрішні зв'язки між зовнішньою торгівлею та економічними категоріями дозволили сформулювати і розкрити фінансові пріоритети зовнішньоторговельних відносин між Україною та ЄС: фіскальний, монетарний та кредитний. Формування стратегії і тактики зовнішньоторговельної політики України вимагає врахування визначених фінансових пріоритетів. В той же час, кожний із пріоритетів повинен бути відображений у стратегії та тактиці фіскальної, монетарної та кредитної політики держави. Це вимагає чіткої координації дій між Міністерством економіки України, Міністерством фінансів України і Національним банком в процесі формування зовнішньоторговельної, фіскальної, монетарної і кредитної політики, що пов'язано із виявленням глибинних, сутнісних

⁷ Krauss B. M. The Economics of Integration/ Edited and Introduced by Melvyn B. Krauss // Oxford. – GEORGE ALLEN & UNWIN LTD, 1973. – P. 12–13.

взаємозв'язків між зовнішньою торгівлею, як однією з форм економічних відносин, та економічними категоріями «гроші», «фінанси» і «кредит».

3. Обґрунтовано, що ВВП країни є основою формування доходів держави, суб'єктів господарювання і домогосподарств, потенційною базою макрофінансової стабілізації. Для цього в роботі побудовано економіко-математичну модель, в якій враховано прямий та опосередкований вплив зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС на обсяги ВВП України. Виявлено, що збільшення/зменшення зовнішньоторговельного обороту між Україною та ЄС на 1 грн. призводить до збільшення/зменшення ВВП на 4,1 грн., а опосередкований – у впливі інвестицій в довгострокові активи на ВВП країни у співвідношенні 1:8,9. Нами доведено, що інвестиції в довгострокові активи позитивно впливають на зростання ВВП окремих країн ЄС. Зокрема, в Бельгії, Німеччині, Франції та Ірландії одна додаткова грошова одиниця інвестицій в довгострокові активи призводить до зростання ВВП країни на 5 грошових одиниць. Ці дані підтверджують результати розрахунків, що були зроблені нами для України. З огляду на виявлені взаємозалежності зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС і обсягами ВВП України необхідно здійснити розробку зовнішньоторговельної політики України, яка б ґрунтувалася на поглибленні та розширенні зовнішньоторговельних відносин між Україною та ЄС, що дозволить підвищити темпи економічного зростання як в короткостроковому періоді, так і в довгостроковому (через інвестиції в довгострокові активи).

4. За допомогою економіко-математичних методів виявлені кореляційні зв'язки і залежності між податковими надходженнями, ВВП України, прибутками суб'єктів господарювання і доходами домогосподарств. Використовуючи метод найменших квадратів, визначено, що зростання/зменшення імпорту з країн ЄС до України на 1 грн. веде до зростання/зменшення податкових надходжень бюджету держави на 2,14 грн. При збільшенні/зменшенні ВВП України на 1 грн. (за незмінності інших факторів) податкові надходження державного бюджету України збільшаться/зменшаться на 0,29 грн. Якщо доходи населення зростуть на 1 грн. (за незмінності інших факторів) ми отримаємо збільшення податкових надходжень на 0,37 грн. У випадку зміни прибутків підприємств на 1 грн. можна буде спостерігати зміну доходів бюджету на 2,3 грн. Отримані результати підтверджують необхідність лібералізації зовнішньої торгівлі між Україною та ЄС, що дозволить збільшити доходи суб'єктів розподільчих відносин і податкові надходження державного бюджету України. З огляду на отримані результати розрахунків, необхідно враховувати при розробці фіскальної політики держави той факт, що зниження рівня імпортного тарифу пов'язано із падінням обсягів податкових надходжень державного бюджету України в частині податків на зовнішню торгівлю. Компенсація податкових втрат передбачає підвищення фіскальної ефективності податку на додану вартість за рахунок впровадження елементів світового досвіду справляння даного виду податку. Зокрема, необхідно впровадити пеню у вигляді певного відсотка від суми відшкодування за кожен день, якщо відшкодування не було здійснено протягом 60 днів.

5. Встановлені значні обсяги прямих та непрямих субсидій, які держава надає на користь вітчизняних виробників та експортерів. Проведений аналіз показав

погіршення індексу «Підтримки експортерів» за останні 5 років. Так, за двома із трьох складових індексу спостерігалось суттєве погіршення. Мова йде про покриття імпорту європейської металургійної продукції до України експортом відповідної української продукції до ЄС та кількості антидемпінгових заходів, запроваджених стосовно українських виробників сталі з боку ЄС. Третя складова інтегрального індексу «підтримки експортерів», яка показує рівень енергоємності виробництва сталі українськими виробниками, продемонструвала незначне покращення, проте це не вплинуло суттєво на загальний результат, який становить 0,7. Доведено, що погіршення позицій вітчизняних експортерів на європейському ринку металургійної продукції пов'язано із низькою ефективністю використання прямих та непрямих субсидій, які отримують національні виробники та експортери з боку держави. При цьому, значні обсяги державної фінансової допомоги можуть як позитивно, так і негативно впливати на сальдо державного бюджету України. Встановлено, що дефіцит державного бюджету України, в цілому, негативно впливає на зростання ВВП країни. Зокрема, за нашими розрахунками, в таких країнах ЄС як Австрія, Нідерланди, Фінляндія позитивне сальдо бюджету країни призводить до зростання ВВП. Це вимагає врахувати при формуванні бюджетної політики держави необхідність підвищення контролю за ефективністю використання наданої з боку держави фінансової допомоги і зменшення обсягів податкових пільг на користь вітчизняних виробників та експортерів з поступовою їх заміною на адресну фінансову допомогу.

6. Доведено відставання реального обмінного курсу національної валюти від фактичного, що є причиною негативного впливу імпорту товарів та послуг на темпи інфляції на українському ринку. При цьому, зростання банківського сектору економіки та збільшення обсягів споживчого кредитування призвело до стимулювання імпорту закордонних товарів і відволікання значної частини фінансових ресурсів від інвестування у вітчизняне виробництво. Це, в свою чергу, спричинило падіння показника покриття європейського імпорту до України експортом української продукції до ЄС майже на 20 % за 2000–2007 роки. З огляду на зроблені висновки, є важливим врахувати при розробці грошово-кредитної політики країни необхідність забезпечення стабільності обмінного курсу національної валюти по відношенню до іноземних валют та забезпечення провадження зваженої кредитної політики з метою виключення негативного впливу зовнішньої торгівлі на фінансовий стан України.

7. У дисертації аргументовано необхідність розробки європейської зовнішньоторговельної політики України з урахуванням виявлених фінансових пріоритетів зовнішньоторговельних відносин між Україною та ЄС. Враховуючи, що зовнішньоторговельна політика є однією із складових макроекономічної політики держави, це вимагає розробки стратегії та тактики фіскальної, монетарної та кредитної політики у взаємозв'язку із зовнішньоторговельною політикою України.

8. Дисертантом встановлено, що наслідки від створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС шляхом лібералізації зовнішньої торгівлі на прикладі металургійної галузі будуть загалом позитивними. При цьому слід зауважити, що в даному випадку можна говорити виключно про статичні ефекти, оскільки динамічні

ефекти можуть проявитись у довгостроковій перспективі і напряду залежать від обсягів інвестицій в довгострокові активи. Так, наприклад, загальний позитивний ефект для України з урахуванням ефектів «створення торгівлі» та «відхилення торгівлі» може максимально дорівнювати від 409,14 млн дол. США до майже 2 млрд дол. США. Для країн Європейського Союзу позитивний ефект буде більш значним, що пов'язано із більшими розмірами європейського ринку металургійної продукції. Однак, хоча ефект може бути нижче зазначеної цифри, можна зробити висновок, що створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС надасть додаткові можливості для економічного та фінансового розвитку обох країн.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях:

1. Сущенко О. М. Зовнішня торгівля, бюджетний дефіцит та економічне зростання / О. М. Сущенко // Фінанси, облік і аудит : зб. наук. праць. – К. : КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2006. – Вип. 7. – С. 146–151. – 0,29 д. а.
2. Сущенко О. М. Лібералізація зовнішньої торгівлі та економічне зростання / О. М. Сущенко // Зб. наук. праць молодих вчених Тернопільського національного економічного університету «Наука молода» – Тернопіль : Економічна думка, 2006. – № 6. – С. 63–69. – 0,55 д. а.
3. Сущенко О. М. Особливості функціонування ПДВ у розвинених країнах світу та Україні : проблеми та шляхи їх вирішення / О. М. Сущенко // Економіка та підприємництво. – К. : ДВНЗ «КНЕУ імені Вадима Гетьмана», 2007. – Вип. 19. – С. 135–142. – 0,3 д. а.
4. Сущенко О. М. Передумови поглиблення торговельних відносин між Україною та Європейським Союзом / О. М. Сущенко // Аналітично-інформаційний журнал «Схід» – Донецьк : Український культурологічний центр. – 2007. – № 3. – С. 3–7. – 0,33 д. а.
5. Сущенко О. М. Роль бюджету країни у стимулюванні економічного зростання / Сущенко Олександр Миколайович // Ринок цінних паперів України. – 2006. – № 9. – С. 25–31. – 0,36 д. а.
6. Сущенко О. М. Фактори економічного зростання України в контексті європейської інтеграції / О. М. Сущенко // Фінанси, облік і аудит : зб. наук. праць. – К. : КНЕУ імені Вадима Гетьмана, 2006. – Вип. 19. – С. 146–151. – 0,27 д. а.
7. Сущенко О. М. Фінансові пріоритети зовнішньоторговельних відносин України / Сущенко Олександр Миколайович // Ринок цінних паперів України. – 2008. – № 5–6. – С. 3–9 – 0,59 д.а.

В інших виданнях:

8. Сущенко О. М. Зовнішні та внутрішні фактори економічного розвитку України / О. М. Сущенко // Економіка і соціальний розвиток України в ХХІ сторіччі : зб. тез доповідей за матеріалами 4-ої міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених, Ч.1, 22–23 лютого 2007 р. – Тернопіль : Тернопільський нац. економ. ун-т, 2007. – С. 137–138. – 0,1 д. а.

9. Сущенко О. М. Зовнішня торгівля і фінансовий стан України / О. М. Сущенко // Економіка і соціальний розвиток України в ХХІ сторіччі : зб. тез доповідей за матеріалами 3-ої міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених, Ч. 1, 23–24 лютого 2006 р. – Тернопіль : Тернопільський нац. економ. ун-т, 2006. – С. 130–132. – 0,09 д. а.

10. Сущенко О. М. Роль банківської системи у стимулюванні економічного зростання України // Бюджетно-податкові чинники активізації розвитку фінансових ринків та фінансового посередництва : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 27–28 березня 2008 р. – Ірпінь : НУДПС України, 2008. – С. 320. – 0,09 д. а.

11. Сущенко О. М. Чинники формування податкових надходжень зведеного бюджету України // Економіка і маркетинг в ХХІ сторіччі : зб. наук. праць за матеріалами 8-ої міжнар. наук. конф. студентів і молодих учених, Ч. 2, 18–20 травня 2007 р. – Донецьк : Донецький НТУ, 2007. – С. 162–164. – 0,3 д. а.

АНОТАЦІЯ

Сущенко О. М. Фінансові пріоритети зовнішньоторговельних відносин між Україною та ЄС. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08. – гроші, фінанси і кредит. – ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Київ, 2009.

Дисертація присвячена аналізу фінансових пріоритетів зовнішньоторговельних відносин між Україною та ЄС. З позиції теорії та методології фінансової науки, розкрито роль і шляхи впливу зовнішньої торгівлі між Україною та країнами ЄС на фінансовий стан України. Здійснено економіко-математичний аналіз фінансово-економічного розвитку України з огляду на потенційне створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС. Підкреслено та аргументовано важливість виконання певних умов, які дозволять отримати максимальний позитивний ефект від економічної інтеграції України в єдиний європейський простір.

Доведено необхідність узгодження зовнішньоторговельної, фіскальної, монетарної та кредитної політики як складових державної макроекономічної політики. З огляду на це, аргументовано важливість координації дій між Міністерством економіки України, Міністерством фінансів України та Національним банком України в процесі формування відповідних складових державної макроекономічної політики.

Узагальнено світовий досвід у дослідженні впливу зовнішньої торгівлі на фінансово-економічний розвиток країни. Розроблено пропозиції і рекомендації щодо використання світового досвіду в українській фінансовій практиці.

Ключові слова: зовнішньоторговельна політика, фінансові пріоритети зовнішньоторговельних відносин, фіскальна політика, монетарна політика, кредитна політика, інфляція, обмінний курс, лібералізація зовнішньої торгівлі.

АННОТАЦИЯ

Сущенко А. Н. Финансовые приоритеты внешнеторговых отношения между Украиной и ЕС. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – ГВУЗ «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана», Киев, 2009.

Диссертация посвящена исследованию финансовых приоритетов внешнеторговых отношений между Украиной и ЕС. С позиции теории и методологии финансовой науки, отображена роль и способы воздействия внешней торговли между Украиной и странами ЕС на финансовое состояние Украины. Проведен экономико-математический анализ финансово-экономического развития с учетом потенциального создания зоны свободной торговли между Украиной и ЕС. Подчеркнута и аргументирована важность выполнения определенных условий, которые позволяют получить максимальный позитивный эффект от экономической интеграции Украины в единое европейское пространство.

Доказана необходимость координации внешнеторговой, фискальной, монетарной и кредитной политики как составляющих макроэкономической политики государства. Аргументирована необходимость координации между Министерством экономики Украины, Министерством финансов Украины и Национальным банком Украины в процессе формирования соответствующих составляющих макроэкономической политики страны.

Обобщен мировой опыт в исследовании влияния внешней торговли на финансово-экономическое развитие страны. Разработаны рекомендации относительно использования мирового опыта в украинской финансовой практике.

Ключевые слова: внешнеторговая полтика, финансовые приоритеты внешнеторговых отношений, фискальная политика, монетарная политика, кредитная политика, инфляция, обменный курс, либерализация внешней торговли.

ANNOTATION

Suschenko O. M. Financial priorities of the trade relations between Ukraine and the EU. – Manuscript.

The dissertation for obtaining of a scientific degree of a candidate of economics in specialty 08.00.08 – Money, finance and credit. – SHEE «Vadym Hetman Kyiv National Economic University», Kyiv, 2009.

The Thesis is focused on the research of the financial priorities of the trade relations between Ukraine and the EU. There are few things more important to the society than an economic growth and stability. From the theory and methodology of the finance science`s point of view the author showed a role and mechanism of the impact that the trade between Ukraine and the EU has on the economic growth and financial situation in Ukraine. Possible financial an economic consequences of trade liberalization as a part of an economic integration between Ukraine and the EU are analyzed. In this research the author underlined and argued the importance of fulfilling of certain conditions, which can allow for a maximal positive effect from the economic integration of Ukraine in to the common European area.

This dissertation consists of three parts. The first part outlines the key issues and looks at the ways in which the foreign trade can influence financial and economic development of a country.

The author upholds theoretical backgrounds of finance and economy development and analyzes the influence of foreign trade on fostering of the economic growth. The essence of both export and import activities for financial and economic stability is considered. It is proved that in a closed economy there are no possibilities to expand the production and distribution. By the time when the economy is opened there are «static» and «dynamic» (long time period) effects of the foreign trade on the economic growth. Foreign trade also provides for a possibility to stabilize the fiscal stance of the central government. Thus trade liberalization is one of the most important sources of economic and financial development.

In Part II significant attention is devoted to the role of the central government in influencing the foreign trade and to a wide range of instruments put in service. Using direct and indirect subsidies the government can support the domestic producers and exporters by providing a better competitive position for them on basis of lower prices. The main problem is that the amount of such governmental financial and non-financial support to the Ukrainian producers is very huge and can be comparable with the government expenditures as a whole. There is a strong correlation between Ukrainian foreign trade and tax collections for the country budget. But meanwhile the correlation with VAT has been weak. A complex estimation and detailed analysis of an effective rate of taxation of VAT has shown that its level is very low. Thus, the government fiscal and expenditure policy must be revisited.

It is proved in this research, that real exchange rate plays an important role in the price stability formation. It means that undervaluation of the national currency leads to a price growth on imported goods and services in domestic market. The estimation of the real exchange rate of the Ukrainian national currency Hryvna has shown its undervaluation for almost 40 %. This stimulates the inflation within the country.

Although the author argues that the real exchange rate should depreciate after credible trade liberalization but could appreciate temporarily with a no credible one, little empirical evidence exists. The result of the research shows that real exchange rates depreciate after countries open their economies to trade. In countries with multiple liberalization episodes, however, real exchange rates appreciate during early episodes, suggesting that partial or no credible trade liberalizations are associated with real appreciation.

In the Part III the author has used the OLS method to analyze the financial and economic development with regard to the possible creation of a free trade area between Ukraine and the EU. The results were confirmed by analyzing the major determinants of the financial and economic development in the EU. The main finding of the calculations is that the gross fixed capital formation alongside with the foreign trade plays an important role in accelerating the economic growth and the shifting the tax flows to the budget of the country.

Author demonstrated the Ukrainian financial system conditions and detected its main problems: absence of the Ukrainian financial strategy, low efficiency of the governmental

financial support to the domestic producers and the VAT, a negative influence of the monetary policy on the pace of inflation in Ukraine.

It's proved that further trade liberalization in many developing countries may be hindered unless they are able to find alternative sources of revenue. There is a body of theoretical results and practical advice setting out strategies for doing this, generally recommending increases consumption taxes. This thesis has focused on the question of fact: has Ukraine possibility to offset reductions in trade tax revenues by increasing their domestic tax revenues?

Author demonstrated that there are quite diverse experiences. In particular, it has been seen that there are some low-income countries that have succeeded in reducing trade tax revenues while maintaining, or increasing, the overall tax ratio. Closer examination of these cases may provide guidance for other countries seeking to replace lost trade tax revenues.

In the dissertation the author summarized the latest researches concerning the influence of the foreign trade on the financial and economic development of the countries. Author suggested recommendations and proposals for implementation of the newest modern world technologies into the Ukrainian finance practice.

The thesis contains recommendation on ways to optimize the macroeconomic policy of the state through the coordination of the fiscal, monetary and credit policy as its parts. This coordination will grant the sustainable development for economic and financial system of the country.

Key words: foreign trade policy, financial priorities of the foreign trade relations, fiscal policy, monetary policy, credit policy, inflation, exchange rate, foreign trade liberalization.